

KURK LIETUVAI

Virtualios buveinės įkūrimas

Techninių prielaidų ir poreikio analizė

Raminta Olbutaitė
Adelė Jaškūnaitė
2017 m. gruodžio mėn.

„Kurk Lietuvai“ – pirmoji ir kol kas vienintelė profesinio tobulinimo ir gerosios užsienio praktikos pritaikymo programa Lietuvoje, kuri suteikia galimybę profesionalams savo žiniomis ir idėjomis prisidėti prie modernios Lietuvos ateities kūrimo.

Turinys

SANTRAUKA	3
BENDRI REIKALAVIMAI SKIRTI VIRTUALIOS BUVEINĖS TECHNINIAM ĮGALINIMUI	3
E. PRISTATYMO SISTEMA	4
E. PRISTATYMO TOLIMESNĖ PLĖTRA	4
PERĖJIMAS PRIE KEITIMOSI EL. DOKUMENTAIS	5
POREIKIO ANALIZĖ	6
IŠVADOS	7
ŠALTINIAI	8

SANTRAUKA

Šiame dokumente analizuotos techninės galimybės virtualios buveinės įkūrimui bei virtualios buveinės poreikis Lietuvoje. Įvertintos virtualios buveinės techninės galimybės pagal esamą situaciją Lietuvoje bei jau turimas el. priemonės. Siekiant iširti virtualios buveinės poreikį vykdyti susitikimai su įvairiomis suinteresuotomis šalimis.

BENDRI REIKALAVIMAI SKIRTI VIRTUALIOS BUVEINĖS TECHNINIAM ĮGALINIMUI

Lietuva žengia inovacijų keliu ir įgyvendina vis daugiau el. valdžios projektų. Vyriausybė siekia kuo daugiau paslaugų perkelti į elektroninę erdvę, vis daugiau valstybinių institucijų pranešimus gyventojams ima siųsti ne paprastu paštu, o per inovatyvias sistemas.

[Virtuali buveinė](#) suteiktą galimybę visus su įmone, asociacija, ar kitu juridiniu asmeniu susijusius veiksmus atlikti elektroninėje erdvėje. Vienos iš pagrindinių juridinio asmens fizinės buveinės funkcijų: komunikacija su valstybės institucijomis, teisės taikymas ir teisingumas bei kitos su juridinio asmens pareigomis susijusios funkcijos. Tiek Lietuvos, tiek Europos Sąjungos aktai, įtvirtindami fizinę buveinę siekia užtikrinti, jog būtų įmanoma fiziškai atrasti juridinio asmens atstovus bei užtikrinti trečiųjų asmenų interesų apsaugą.

Kaip jau minėta ankstesnėje [Išorinių veiksmų analizėje dėl virtualios buveinės įkūrimo Lietuvoje](#), komunikacija su valstybės institucijomis - viena pagrindinių fizinės buveinės funkcijų. Svarbu, jog virtuali buveinė užtikrintų šią funkciją saugia ir patikima el. platforma. Didėjantis gyventojų mobilumas bei sparčiai auganti ekonominė aplinka lemia tai, kad **fizinis pašto korespondencijos** pristatymas įmonėms tampa vis mažiau efektyvus. Fizinio laiško pristatymo galimybės priklauso nuo buveinės vietos, todėl korespondencija ne visada pasiekia adresatus, siuntimas paštu taip pat reiškia papildomas spausdinimo, vokavimo, siuntimo išlaidas.

Laiško siuntimas **elektroniniu paštu** yra greitas ir nieko nekainuoja, tačiau kartu ir nesukuria tokių pačių teisinių pasekmių, kaip registruotas laiškas. Siunčiant laišką elektroniniu paštu neužtikrinamas dokumento išsiuntimo ir gavimo juridinio fakto nustatymas, kaip siunčiant registruotu laišku. Elektroninio pašto paskyra taip pat gali turėti saugumo spragų, tad labai svarbu pasirinkti optimaliausią platformą virtualios buveinės komunikacijai su valstybės institucijomis, fiziniiais ir juridiniais asmenimis.

Šiame dokumente analizuojama E. pristatymo sistema, kaip šiuo metu egzistuojanti optimaliausia el. sistema virtualios buveinės komunikacijos funkcijoms įgyvendinti.

E. PRISTATYMO SISTEMA

Sistemos vykdytojas - LR Susisiekimo ministerija (kartu su partneriu AB „Lietuvos Paštu“).

Finansavimas - ES lėšomis pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos priemonę „Elektroninės valdžios paslaugos“. Bendra projekto ir plėtros vertė - 2,940 mln. eurų.

Pagrindiniai principai: El. pranešimus galima siųsti, jei gavėjas ir/arba siuntėjas yra valstybės institucija, t.y. el. pranešimai gali būti siunčiami:

- tarp valstybės institucijų;
- tarp juridinių asmenų ir valstybės institucijų;
- tarp fizinių asmenų ir valstybės institucijų.

Viena iš pagrindinių juridinio asmens fizinės buveinės funkcijų yra komunikacija su valstybės institucijomis. E. pristatymo sistemą matome kaip optimaliausią šiuo metu egzistuojančią platformą elektroniniam bendravimui su institucijomis. Platformos naudotojų sąrašas - didelė dalis valstybės institucijų, kurioms yra privaloma naudotis E. Pristatymo sistema, kitoms likusioms naudojimas yra rekomenduojamas. Didelė dalis institucijų jau turi arba yra pradėję integruoti savo vidines dokumentų valdymo sistemas su E. pristatymo sistema.

E. pristatymo platformos pagrindinės funkcijos:

1. Siunčiamų el. dokumentų ir el. pranešimų **originalumo patvirtinimas** (suteikiama galimybė pasirašyti el. dokumentus el. parašu);
2. Suteikiamas **tikslus laiko fiksavimas** (dokumentų išsiuntimo, pristatymo, gavimo, perskaitymo ar pasirašymo);
3. Pranešimo pristatymas **turi teisinę ir įrodomąją galią**, atitinkančią registruoto laiško įteikimą;
4. Duomenų apsaugos sąsajos su išorinėmis sistemomis (tai leidžia atskirų institucijų/įmonių sistemoms automatiškai į E. pristatymo sistemą pateikti el. pranešimus).

2015 m. Informacinės visuomenės plėtros komiteto vykdytoje apklausoje dėl elektroninių siuntų naudojimo, apklaustos institucijos atsakė, jog 61% įprasto siuntų srauto galėtų siųsti elektroninėmis priemonėmis nekeičiant tuo metu egzistuojančių procesų ir tvarkos. Papildomai vadovaujantis Lietuvos Pašto aktyviausių E. pristatymo sistemos naudotojų duomenimis (2016 - 2017 m.), kurie jau pirmais sistemos naudojimo metais perkėlė ~68% savo siuntų srauto į sistemą, galima daryti prielaidą, kad institucijos turi potencialo perkelti mažiausiai 75% savo siuntų srauto į E. pristatymo sistemą.

E. PRISTATYMO TOLIMESNĖ PLĖTRA

Nors E. pristatymas turi daug privalumų, platformai, kaip vienintelei elektroninės komunikacijos priemonei su valstybės institucijomis būtina tolimesnė plėtra. E. pristatymo platforma šiuo metu yra labiausiai naudojama komunikacijoje tarp valstybės institucijų: per 2017 metus (nuo metų pradžios iki lapkričio 23 d.) 71% e. siuntų yra siunčiamos tarp valstybės institucijų.

Pasak Lietuvos Pašto, pagrindinės priežastys kodėl valstybės institucijos aktyviai nesinaudoja E. pristatymo sistema yra:

1. Neatnaujintos vidinės tvarkos, kurios reikalauja klientams ar kitoms institucijoms siųsti:

- originalius dokumentus;
- dokumentus pasirašytus „šlapiu“ parašu;
- dokumentus ant „saugių“ blankų.

2. Baiminamasi keisti nusistovėjusius procesus bei tvarkas.

Šiuo metu pranešimus E. pristatymo platforma **galima siųsti tik tuomet jei gavėjas ir/arba siuntėjas yra valstybės institucija, tad norint virtualios buveinės komunikaciją vykdyti per E. pristatymo platformą, būtina įgalinti dokumentų siuntimą tarp privačių asmenų tarpusavyje.** Kai kurie įstatymai ir kiti teisės aktai numato atvejus, kai tam tikri dokumentai privalo būti įteikiami registruotu paštu/laišku. Tokie dokumentai, kurie turi būti įteikiami registruotu paštu/laišku, gali būti siunčiami tiek Valstybės institucijų, tiek privačių asmenų Valstybės institucijoms, **tiek privačių asmenų tarpusavyje.**

Šiuo metu E. pristatymo sistema siunčiamas **el. pranešimas yra laikomas gautu** nuo to momento, kai gavėjas gali el. pranešimą pasiekti, tai yra **nuo to momento, kai gavėjas po el. pranešimo pristatymo prisijungia prie E. pristatymo sistemos.**

Siekiant efektyvaus el. pranešimų pristatymo bei siekiant išvengti E. pristatymo sistemos vartotojų piktnaudžiavimo, manome, kad turėtų būti reglamentuojami ir atvejai, kai asmuo neprisijungia prie savo E. pristatymo sistemos dėžutės. **Tikslinga teisės aktuose įtvirtinti nuostatas dėl el. pranešimo gavimo prezumpcijos**, t.y. turėtų būti laikoma, jog gavėjas el. pranešimą gavo, praėjus nustatytam dienų skaičiui nuo el. pranešimo pristatymo į gavėjo E. pristatymo sistemos dėžutę, nors gavėjas per tą laiką ir neprisijungia prie savo E. pristatymo sistemos dėžutės.

E. pristatymo sistemos vartotojai gali būti informuoti apie gautą pranešimą el. paštu arba trumpąja SMS žinute. Pastebima, jog dėl to gali pasitaikyti piktnaudžiavimo atveju, kai asmuo trumpąja SMS žinute ar elektroniniu paštu gavęs informaciją apie pristatytą el. pranešimą, gali tyčia neprisijungti prie E. pristatymo sistemos dėžutės ir tokiu būdu užvilkinoti tam tikrų veiksmų atlikimą. Dėl šios priežasties taip pat tolimesnėje E. pristatymo sistemos plėtroje rekomenduotina **nustatyti 5-7 dienų terminą prezumpcijai** dėl el. pranešimo gavimo.

PERĖJIMAS PRIE KEITIMOSI EL. DOKUMENTAIS

- 2012-07-02 LRV pasitarimo protokole Nr. 45 pavesta: siekiant sumažinti popierinių dokumentų apyvartą ir su jų rengimu ir saugojimu susijusias išlaidas, nustatyti, kad ministerijos, MP tarnyba, Vyriausybės įstaigos ir įstaigos prie ministerijų ir kt. institucijos ir įstaigos, turinčios galimybę naudotis el. dokumentų valdymo sistemomis, ne vėliau kaip nuo 2014-01-01 keistųsi tik el. dokumentais.

- 2015-08-26 buvo priimtas LRV nutarimas, kuriame yra numatyta, kad ministerijos, LRV kanceliarija, LRV įstaigos ir įstaigos prie ministerijų, kitos institucijos ir įstaigos nuo 2016-01-01 privalo vietoj siunčiamų korespondencijos siuntų siųsti tik e. siuntas per E. pristatymo sistemą, jeigu kituose teisės aktuose nenustatyta kitaip. Kartu nutarimu rekomenduojama savivaldybėms bei jų įstaigoms taip pat pereiti prie naudojimosi E. pristatymo sistema oficialiosios komunikacijos siuntimui.
- 2017 m. spalio mėn. duomenimis prie E. pristatymo sistemos buvo prisijungusios: 1843 institucijos. Prisijungusių prie e. Pristatymo sistemos juridinių asmenų sąrašas skelbiamas <https://epristatymas.post.lt/sistemas-informacija>.

E. pristatymo sistemos sukūrimu buvo siekiama pereiti prie el. dokumentų siuntimo, taip sumažinant popierinių siuntų skaičių. Šiuo metu E. pristatymo naudojimo rodiklius siekiama padidinti įtraukiant kuo daugiau aktyvių vartotojų. Virtualios buveinės įteisinimas gali būti viena iš priemonių skatinanti E. pristatymo naudojimą bei tolimesnę plėtrą.

POREIKIO ANALIZĖ

[Atlikus išorinių veiksmų analizę pagal PESTEL metodą](#) bei techninių prielaidų analizę buvo pereita prie virtualios buveinės poreikio analizės. Jos metu vykdyti pusiau struktūruoti ekspertiniai interviu, kurių metu rinkti skirtingų sričių specialistų vertinimai dėl virtualios buveinės poreikio. Poreikiui vertinti buvo pasirinkta susitikti su institucijomis, kurių veikla palaikomas ryšys su juridiniais asmenimis, vykdomos juridinių asmenų konsultacijos, kontrolė ar kiti veiksmai susiję su juridinių asmenų steigimu, taip pat teikti užklausimai kitiems teisės bei verslo ekspertams. Žemiau pateikiamas institucijų sąrašas bei bendra vykdytų pusiau struktūrizuotų interviu santrauka dėl virtualios buveinės poreikio Lietuvoje.

Pabrėžtina, jog tolimesniame projekto vykdyme bus atliekama užsienio šalių gerųjų praktikų analizė, kuri bus naudojama kaip papildomas šaltinis virtualios buveinės įkūrimo koncepcijai rengti.

Poreikio analizės metu konsultuotasi su:

1. LR Vyriausybės kanceliarija;
2. Ūkio ministerija;
3. Susisiekimo ministerija;
4. VĮ „Registru centras“;
5. VĮ „Regitra“;
6. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos;
7. VšĮ „Versli Lietuva“;
8. AB „Lietuvos paštas“;
9. SODRA prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;
10. Lietuvos Bankas;
11. Asociacija „Infobalt“;
12. kiti teisės bei verslo ekspertai.

Susitikimų metu ekspertai dalinosi patirtimi apie esamą situaciją bei juridinių asmenų steigimo trikdžius, susijusius su šiuo metu galiojančio fizinės buveinės reikalavimo bei kitus. Taip pat diskutuota apie

skaitmenizacijos procesus viešajame bei privačiame sektoriuje, el. valdžios paslaugų funkcionalumą, kokybę bei reikiamą plėtrą. Diskusijų metu išryškėjo poreikis duomenis kaupti ir saugoti tik elektroniniu būdu atsisakant kai kurių dokumentų popierinių versijų. Pasitvirtino prielaida, jog yra atveju, kai faktinės juridinių asmenų buveinių vietos nesutampa su registruota buveine. Dalis kalbintų ekspertų pasidalino sunkumais dėl saugių komunikacijos priemonių trūkumo, ypač tais atvejais, kai yra būtinas dokumentų įteikimo faktas. Institucijos naudojami savitarnos sistemomis, kurios padeda siųsti pranešimus ar komunikuoti su juridiniais asmenimis, išreiškiančiais norą komunikuoti, tačiau kyla sunkumų bandant susisiekti su asmenimis, kurie vengia bendrauti ar dėl kitų priežasčių neprisijungia prie savitarnų sistemų.

Užduodant klausimus dėl E. pristatymo naudojimo dauguma institucijų nurodė, jog supranta platformos naudą, tačiau pastebi trikdžių dėl nepilno vartotojų, aktyvavusių E. pristatymo dėžutes, sąrašo. Pastebima, jog vartotojai nemato poreikio prisijungti prie E. pristatymo sistemos, nes siunčiami registruoti laišakai dažniausiai asocijuojami su neigiamais padariniais. Taip pat, E. pristatymas šiuo metu yra prieinamas tik per internetinę svetainę, tad prieiga galėtų būti patogesnė vartotojui. E. pristatymo efektyvumą taip pat stabdo institucijų dokumentų valdymo sistemų bei E. pristatymo integracija. Tai užima nemažai laiko bei reikalauja finansinių išteklių.

Siūlymas fizinę buveinę keisti virtualia bendrai institucijų vertinamas teigiamai. Dėl esančių problemų (apsunkintas juridinių asmenų steigimas, valstybės kaupiamų duomenų neatitikimai, tam tikrais atvejais neefektyvi komunikacija tarp valstybės ir juridinių asmenų) bei vykdomos viešojo sektoriaus skaitmenizacijos politikos, virtuali buveinė matoma kaip priemonė minėtoms problemoms mažinti bei didinti viešojo sektoriaus skaitmenizaciją. Svarbu pabrėžti, jog virtuali buveinė apima labai platų suinteresuotų šalių sąrašą, tad svarbu identifikuoti suinteresuotas šalis bei jų tarpusavio santykius. Virtualios buveinės įkūrimui būtini šiuo metu galiojančių įstatymų pakeitimai. Šiuo aspektu teisės ekspertai pastebėjo nemažai rizikų įteisinant virtualią buveinę, nes yra reikalingas sisteminis, didelės apimties teisės aktų auditas, kuris apimtų tiek Lietuvos, tiek Europos Sąjungos teisę.

Susitikimų metu prieita prie išvados, jog reikalinga įvertinti galimas naudas, rizikas, jų suvaldymą, išanalizuoti gerąją užsienio šalių praktiką. Kaip ir minėta aukščiau, siekiant virtualios buveinės įteisinimo yra būtinas kompleksinis teisės aktų vertinimas bei veiksmų planas. Prieš teikiant įstatymų pakeitimus ar imantis kitokių sprendimų, būtina įvertinti virtualios buveinės įkūrimo naudas bei kaštus.

IŠVADOS

Atlikus analizę dėl techninių prielaidų virtualios buveinės įkūrimui pastebėta, jog šiuo metu egzistuojanti optimaliausia el. priemonė virtualios buveinės įkūrimui yra E. pristatymas. Ši el. priemonė kaip minėta aukščiau turi privalumų, tačiau siekiant virtualios buveinės įkūrimo yra reikalinga papildoma E. pristatymo plėtra ir platesnis funkcionalumas.

Po susitikimų su suinteresuotomis šalimis pastebėtas virtualios buveinės poreikis, tačiau būtina įvertinti ar šiuo metu tai yra optimaliausia priemonė spręsti problemas susijusias su fizinės buveinės reikalavimu, kaupiamų adresų faktinių neatitikimu bei kita.

ŠALTINIAI

Nurodyta informacija gauta konsultacijų su įvairiomis institucijomis metu, iš E. pristatymo sistemos vizijos dokumento (šaltinis neviešinamas) bei kitų šaltinių.